

บทที่ ๔

ผลของการคบสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่มีต่อการดำเนินชีวิต ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกงสว่าง

บทที่ ๓ นี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลของการคบสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่มีต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกงสว่าง มีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ ผลของการคบสัตบุรุษของนักเรียน

สภาพสิ่งแวดล้อมภายนอกบ้าน จะเริ่มมีอิทธิพลอย่างมากเมื่อเด็กเข้าโรงเรียน เด็กจะมองเห็นโลกกว้างขึ้น และ ต้องการการยอมรับจากครู และ กลุ่มเพื่อน เด็กเริ่มเรียนรู้ในการปรับตัวอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม และ พัฒนาทักษะความสามารถตามวัย เพื่อการยอมรับของบุคคลอื่น ส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกพึงพอใจในตนเอง และ ยอมรับตนเอง พฤติกรรม หรือ การกระทำการแสดงออกของบุคคลในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ และ วัดได้ด้วยเครื่องมือ อย่างเช่น พฤติกรรมที่พึงประสงค์ (Desirable behaviors) หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนสามารถแสดงได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น ไม่รังแกเพื่อนในขณะที่เล่น ไม่ทำเสียงดังในขณะที่เรียนหนังสือ ทำงานที่ครูมอบหมายจนสำเร็จ^๑

๔.๑.๑ ผลที่เกิดจากการกระทำของสัตบุรุษที่มีต่อนักเรียน

พระพุทธศาสนา กล่าวคุณลักษณะของมิตรที่เป็นสัตบุรุษไว้ว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ๑ สมบูรณ์ด้วยศีล ๑ สมบูรณ์ด้วยสุตะ ๑ สมบูรณ์ด้วยจาคะ ๑ สมบูรณ์ด้วยวิริยะ ๑ สมบูรณ์ด้วยสติ ๑ และเป็นผู้สมบูรณ์ปัญญา ๑ คือ ย่อมเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้าเชื่อมั่นต่อกรรมและผลแห่งกรรม ด้วยศรัทธาสมบัติ ย่อมเป็นที่รักและที่เคารพ น่าสรรเสริญ เป็นผู้ทักท้วงตำหนิโทษว่ากล่าว เป็นผู้ดกกลั่นต่อถ้อยคำของสัตว์ทั้งหลายได้ด้วยศีลสมบัติ เป็นผู้สามารถชี้แจงถ้อยคำอันลุ่มลึก ซึ่งประกอบด้วยสัจธรรมและปฏิจกสมุปปาทธรรม ด้วยสุตสมบัติเป็นผู้มีกน้อย

^๑ ประเทือง ภูมิภัทราคม, การปรับพฤติกรรม : ทฤษฎี และการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

สันโดย ชอบสงัด ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะด้วยจากสมบัติ เป็นผู้เพียรพยายามในการปฏิบัติทั้งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วยวิริยสมบัติ เป็นผู้มีสติตั้งมั่นในทางดีด้วยสติ^๒

อนึ่งบุคคลผู้เป็นสัตบุรุษ ก็คือ บุคคลซึ่งดำรงตนเป็นกัลยาณมิตรของเรา ซึ่งเป็นบุคคลผู้เสมอตนในศีล สมาธิ ปัญญา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลาย ผู้ถึงความเสมอกัน จักดำเนินไปได้ จักเป็นความสำราญ^๓ นอกจากนั้นสัตบุรุษยังถือว่าเป็นกัลยาณมิตรผู้เสมอตนในศีล สมาธิ ปัญญา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลาย ผู้ถึงความเสมอกัน จักดำเนินไปได้ จักเป็นความสำราญ^๔

จากการที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ ทั้งผู้ปกครองนักเรียนและผู้บริหารครูอาจารย์ พบว่า ผลที่เกิดจากการกระทำของสัตบุรุษที่มีต่อนักเรียน ดังนี้

๑) ทำให้นักเรียนเกิดศรัทธาในเรื่องที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าหากตนมีความขยันแสวงหาความรู้และวิชาการใหม่ๆ อยู่เสมอ ก็จะทำให้เกิดความฉลาดสามารถแก้ปัญหาในชีวิตการเรียนได้^๕

๒) ทำให้นักเรียนเกิดศีลในเรื่องที่ควรปฏิบัติตามอย่างถูกต้องไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม เช่น เมื่อก่อนเป็นคนที่ไม่เข้าเรียนตรงเวลา แต่ปัจจุบันมีการเข้าเรียนดีขึ้นและเรียนทันเพื่อนๆ ในห้อง^๖

๓) ทำให้นักเรียนเกิดสุตะในเรื่องที่ควรรับฟังอย่างมีเหตุผล เช่น สรุปรู การฟัง หรือเรียกอีกอย่างว่าสุตะ ต้องเป็นการฟังที่ประกอบด้วยสติเมื่อฟังแล้วได้ปัญญา เรื่องที่เราได้ยิน ได้ฟัง ประกอบด้วยเสียงอันไพเราะ อ่อนหวาน แต่ถ้าผู้ฟังไม่มีสติในการฟังแล้วก็จะเสมอตัว ไม่ได้อะไรจาก

^๒ อจ. สดตค. (ไทย) ๒๓/๓๔/๕๗.

^๓ อจ.ตค. (ไทย) ๒๐/๒๖/๑๗๕, อภ.ป. (ไทย) ๓๖/ ๑๒๓/๑๗๕.

^๔ พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุมรรค ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖).

^๕ สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แผ้วไธสง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๒ มิถุนายน, ๒๕๕๔.

^๖ สัมภาษณ์ นางสุภาวดี ทองแสน, ครู ชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๒ มิถุนายน, ๒๕๕๔.

การฟัง ผู้ฟังต้องมีสติสูง ชวนจิตให้ผู้ฟังได้สว่างใสรับแสงสว่างถ้อยคำเป็นคำพูดที่มีคุณ ฟังแล้วเลือกเอาแต่ที่ดีมีประโยชน์ เช่น ตั้งใจเรียนมากขึ้น ร่วมกิจกรรมการฟังธรรมะ การบรรยายได้ดีกว่าเดิม^๑

๔) ทำให้นักเรียนเกิดจาคะในเรื่องที่ควรบริจาค เช่น จาคะ คือ การเสียสละ ได้แก่ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดจนการที่บุคคลที่จะมีความสุขจะต้องรู้จักให้ แบ่งปันซึ่งกันและกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและ ความสุขส่วนตน คือมีใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละไม่เห็นแก่ตัว การให้ทานนั้นจะสำเร็จกิจได้จึงต้องพร้อมด้วยองค์ (๑) บุญพเจตนา ตั้งใจไว้ก่อนให้ (๒) บุญเจตนา ตั้งใจในขณะที่กำลังสละ (๓) ปราปรเจตนา ครั้นให้แล้ว ก็อ้อมใจทุกขณะที่ระลึกถึงทานมีเจตนา ๓ ระยะนี้ ย่อมเป็นคนที่ไม่ตระหนี่ ยินดีในการเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลแล้วนึกถึงที่ไร้อ้อมใจทุกขณะ ในกรณีนี้ พบว่า นักเรียน รู้จักคอยช่วยเหลืองานคุณครูและของโรงเรียนอย่างภาคภูมิใจและกล้าเสียสละมากยิ่งขึ้น^๒

๕) ทำให้นักเรียนเกิดวิริยะในเรื่องที่ควรพากเพียร อุตสาหะและขยัน เช่น ความเพียรแบบสามัญทั่วไป เช่น ความเพียรในการประกอบกิจการงาน ขยันเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ^๓

๖) ทำให้นักเรียนเกิดปัญญาในเรื่องที่ควรเรียนรู้ เช่น เกิดทักษะในการเรียนรู้ใหม่ๆ มีการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ อย่างชาญฉลาดและรู้เท่าทัน^๔

๔.๑.๒ ผลของการคบสัตบุรุษเป็นเพื่อนที่มีต่อนักเรียน

สัตบุรุษที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดในสถานศึกษา ก็คือ คุณครูและอาจารย์ ซึ่งคอยเป็นผู้สอนศิลปวิทยา แก่ศิษย์เพื่อการพัฒนาชีวิตและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยหน้าที่ครูอาจารย์คือผู้แนะนำพร่ำสอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์ ด้วยความเสียสละและเมตตา ด้วยความกรุณาและสร้างสรรค์ เป็นผู้ปรารถนาให้ศิษย์ได้รับวิชาความรู้และเกิดการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยจิตวิญญาณและคุณธรรมความเป็นครูที่มีอยู่ในตน คือ ความน่ารัก ทำตัวให้เป็นที่รัก ความเป็นคนน่ารักพ หนักแน่นในจรรยา เป็นผู้หมั่นแสวงหาความก้าวหน้า แสวงหา

๑ สัมภาษณ์ นางสาวรี แท่นนอก, ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๒ มิถุนายน ๒๕๕๔.

๒ สัมภาษณ์ พระนิติกโร สิริมงคลโล, ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๔.

๓ สัมภาษณ์ นางสาววดี ทองแสน ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

๔ สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แฝ้วไธสง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

ความรู้ มีความขยันหมั่นเพียรนำเสนอ อุดหนุนต่อถ้อยคำกล่าวหา สอนสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย ไม่ชักจูงศิษย์ให้ไปในทางเสื่อมเสีย^{๑๑}

จากการได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ทำให้ทราบข้อมูลของตัวนักเรียน คือ นักเรียนจะมีความเชื่อเรื่องสัตบุรุษที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดในสถานศึกษา สัตบุรุษของนักเรียน คือ คุณครูและอาจารย์ ซึ่งคอยเป็นผู้สอนศิลปวิทยา แก่ศิษย์เพื่อการพัฒนาชีวิตและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยหน้าที่ครูอาจารย์คือผู้แนะนำพร่ำสอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์ ด้วยความเสียสละและเมตตา

๔.๒ ผลของการไม่คบสัตบุรุษของนักเรียน

ผลของการคบคนไม่ดีหรือที่เรียกว่าสัตบุรุษ ข่มกระทบทั้งต่อตัวเรียน สถานศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น คุณครู ผู้ปกครอง ผู้อำนวยการสถานศึกษา และชุมชน ตลอดจนเพื่อนๆ ของเยาวชนเอง การกระทำเหล่านี้เรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Undesirable behaviors) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ และไม่เป็นที่ยอมรับของครู เพื่อน และ บุคคลอื่นเช่น ลูกจากโต๊ะเดินไปเดินมา ผิวปากในระหว่างเรียนบางพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวนักเรียนเองและนักเรียนร่วมชั้นด้วย เช่น การแสดงความก้าวร้าว การก่อกวนชั้นเรียน จนทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนต้องหยุดชะงักหรือ การทำลายทรัพย์สินให้เสียหาย เป็นต้น กลุ่มนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ยอมรับว่า การเกิดพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้อันเป็นผลเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สภาพการณ์หรือสังคมรอบๆ ตัวของเขา การจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสามารถทำได้โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมจึงมีความเชื่อว่า พฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้^{๑๒}สรุปผลของการกระทำหรือพฤติกรรมของอัสตบุรุษที่มีต่อนักเรียน มีดังนี้

๔.๒.๑ ผลที่เกิดจากการกระทำของอัสตบุรุษที่มีต่อนักเรียน

ผลที่เกิดจากการกระทำของอัสตบุรุษที่มีต่อนักเรียน ซึ่งแสดงออกในทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อีกทั้งแสดงไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ ไม่เป็นที่ยอมรับของครู เพื่อน และบุคคลที่เกี่ยวข้องคนอื่น เช่น ลูกจากโต๊ะ เดินไปเดินมา ผิวปากในระหว่างเรียน บางพฤติกรรมที่ก่อให้เกิด

^{๑๑} อ.สุตต. (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

^{๑๒} ประเทือง ภูมิภักทราคม, การปรับพฤติกรรม : ทฤษฎี และการประยุกต์, หน้า ๑๖.

อันตรายต่อนักเรียนผู้แสดงเอง หรือ นักเรียนร่วมชั้นด้วย เช่น การแสดงความก้าวร้าว การก่อกวนชั้นเรียนจนทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนต้องหยุดชะงัก การทำลายทรัพย์สิน เสียหาย^{๑๑}

๔.๒.๒ ผลของการคบสัตบุรุษเป็นเพื่อนที่มีต่อนักเรียน

สัตบุรุษที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดในสถานศึกษา ก็คือ คุณครูและอาจารย์ ซึ่งคอยเป็นผู้สอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์ แต่เมื่อใดที่บุคคลผู้เป็นครูอาจารย์ มีความประพฤติช่อหย่อนต่อ จรรยา และหน้าที่ของความเป็นครูของตน เป็นผู้ปราศจากคุณธรรมมี เมตตาธรรมเป็นเบื้องต้น ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งสถานและหน้าที่ของความเป็นครูเพราะมูลเหตุต่างๆ ก็ เป็นผู้ขาดจิตวิญญาณและจรรยาความเป็นครูที่ดี เป็นผู้ขาดคุณธรรม คือความบริสุทธิ์ใจ เมตตา จันดี และปัญญา เป็นผู้ไม่แนะนำลูกศิษย์ไปในทางที่ดี เป็นผู้ไม่สามารถสอนให้เข้าใจแจ่มแจ้งด้วยดี และมีการพัฒนาปัญญา ไม่บอกศิลปวิทยาให้กับลูกศิษย์จนหมดสิ้นปิดบังอำพรางไว้ ไม่ทำการยกย่องศิษย์ของตนให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง ไม่ทำความป้องกันศิษย์ในทิศทั้งปวง ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ด้วยการพูด การทำ การคิด นอกจากนั้น เมื่อครูอาจารย์เป็นผู้ปรากฏด้วยความบกพร่องในหน้าที่ย่อมได้รับผลกระทบต่างๆ คือ ไม่สามารถนำศิษย์ไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องตามคลองธรรมได้ ไม่เป็นที่รักเคารพ และยกย่องเชิดชูของหมู่ศิษย์ ไม่มีความรู้ และการพัฒนาความก้าวหน้าด้านสติปัญญา เป็นผู้เสื่อมจากฐานะคือหน้าที่ของความเป็นครู เป็นผู้ขาดจิตวิญญาณ และคุณธรรมความเป็นครู^{๑๔}

เมื่อนักเรียนประกอบด้วยคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว ย่อมเข้าถึงความเสื่อมโดยประการต่างๆ ทั้งส่วนตนและสังคม คือ ทำให้เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ทำให้ครูอาจารย์เดือดร้อนใจ ถูกติเตียนจากบัณฑิต เป็นที่เกลียดชังของคนทั่วไป ใครๆ ไม่อยากคบเป็นเพื่อน ไม่เป็นผู้เจริญสุข ในชีวิต เป็นเหตุทำให้สังคมวุ่นวาย และทำให้ประเทศชาติไม่ได้คนดี มีความรู้ ความสามารถ^{๑๕}

เมื่อบุคคลมีมิจฉาทิฐิเป็นที่ตั้ง ด้วยอำนาจความเป็นพาลชนหรือสัตบุรุษในภายในตนหรือด้วยอิทธิพลการได้รับคำแนะนำ การสั่งสอน หรือการประพฤติดังซึ่งบาปมิตรที่ตนเสพหรือคบหา เข้าไปใกล้ ก็ตาม เมื่อมีใจที่ตั้งผิด ย่อมนำไปสู่การการพูดและการกระทำผิดโดยฝ่ายเดียว ดังนัยแห่งพระคาถาว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นเจ้าใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีจิตใจเสียหยาแล้ว พูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามโคที่ลาก

^{๑๑} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ นางมะลิ ศรีจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองกุ้งศรี, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระนิติกโร สิริมุงคโล, ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้านหนองกุ้งสว่าง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แก้วโธสง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุ้งสว่าง, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

เกวียน...ถ้าบุคคลมีจิตใจผ่องใสแล้ว จะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความสุขย่อมติดตามมา เหมือนดังเงาที่ติดตามตัว^{๖๖}

๔.๓ วิธีการส่งเสริมเพื่อนที่เป็นสัตบุรุษของนักเรียน

วิธีการส่งเสริมเพื่อนหรือบุคคลผู้ที่เป็นสัตบุรุษของนักเรียน พึงพิจารณาจากคุณธรรม ตลอดจนการแสดงออกทางพฤติกรรมของเพื่อนที่เราคบหานั่นๆ เป็นเกณฑ์สำคัญ เพราะว่า จะทำให้นักเรียนอยากจะสนิทสนม คบหา อยากเข้าใกล้ อยากปฏิสัมพันธ์นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ธรรมเหล่านี้ คือ ให้สิ่งที่ให้ได้ยาก ทำสิ่งที่ทำได้ยาก อดทนถ้อยคำที่อดทนได้ยาก เปิดเผยความลับแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อน ไม่ทอดทิ้งในยามวิบัติ เมื่อเพื่อนสิ้น โทกสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น เป็นที่รักที่พอใจของเพื่อน เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำ ถึกซึ่งได้ และไม่ชักนำในอวิชานะ^{๖๗}

วิธีการส่งเสริมเพื่อนหรือบุคคลผู้ที่เป็นสัตบุรุษของนักเรียน พึงพิจารณาจากคุณธรรม ในหมวดว่าด้วยสัปปริสธรรม ซึ่งปรากฏในสังคีตสูตรในพระไตรปิฎก^{๖๘} สังคีตสูตรนี้เป็นพระสูตรที่รวบรวมธรรมะมากมาย เป็นการบรรยายแจกธรรมเป็นหมวดๆ โดยพระสารีบุตร อาจนับได้ว่าสังคีตสูตรเป็นต้นแบบของการสังคายนาพุทธศาสนาในยุคแรกๆ ว่า “ภิกษุผู้ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ ข้อนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยสังฆคุณเป็นผู้ควรแก่ของค่านับ คือ เป็นผู้ควรรับของที่เขานำมาถวายนอกจากนี้ ยังมีธรรมะอีกหมวดหนึ่งซึ่งคล้ายกัน คือได้มีการบรรยายถึง พระเจ้าจักรพรรดิว่า ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรม จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ และแม้พระพุทธเจ้าก็ทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหล่านี้ ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้เป็นที่ไปโดยธรรม ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการนี้ได้แก่ รัชมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเหตุ อตถัญญุตตา เป็นผู้รู้จักผล มัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาล ปริสญญุตตา เป็นผู้รู้จักบริษัฏ”^{๖๙}

^{๖๖} บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๕.

^{๖๗} อภ.สตุต (ไทย) ๒๓/๓๖-๓๗/๕๖-๕๗.

^{๖๘} อภ.สตุตค.(ไทย) ๒๓/๘๐/๑๓๒.

^{๖๙} อภ.สตุตค.(ไทย) ๒๓/๘๐/๑๒๕.

จากการศึกษาในภาคสนาม พบว่า นักเรียนสามารถนำมาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตประจำวัน ได้ดังต่อไปนี้โดยถือตามเกณฑ์ของสัปปริสธรรม ซึ่งหมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ คือ คนดีของสังคม หรือคุณสมบัติของคนดี มี ๗ ลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑) รัชมัญญตา เป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง เป็นผู้รู้จักกรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่ หลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะทำให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ

ส่วนในระดับนักเรียน เพียงสอนให้รู้จักต้นเหตุว่า หากตั้งใจเรียนดีผลที่ได้ก็ย่อมจะดีตามมาด้วย คือ ได้คะแนนเป็นที่น่าพอใจของตน^{๒๐}

๒) อัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักผล หมายถึง ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ เป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง

ส่วนในระดับนักเรียน จะต้องสอนให้รู้จักผลว่าเกิดจากเหตุใด เช่น ผู้ที่สอบไล่ได้คะแนนสูงๆ เป็นเพราะเขาขยันพากเพียรในการเล่าเรียน ไม่เกียจคร้านการส่งรายงาน พบครูที่ปรึกษาอยู่เสมอหากมีปัญหาในการเรียนการสอนของตนเอง^{๒๑}

๓) อุตตัญญตา เป็นผู้รู้จักตน หมายถึง รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ส่วนในระดับนักเรียน พึงรู้จักจุดด้อยและจุดเด่นในการศึกษาของตน เพราะจะได้นำมาแก้ไข หากรายวิชาใดตนไม่ถนัด ก็ควรเรียนเพิ่มเติมหรือแสวงหาความรู้อยู่เสมอ และหากในรายวิชาใดที่ตนถนัดอยู่แล้ว ก็สามารถถ่ายทอดและแนะนำเพื่อนๆ ในห้องเรียนได้อีก^{๒๒}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสารกิจ, เจ้าคณะตำบลหนองไผ่ล้อม, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูภัทรสารโสภณ, เจ้าอาวาสวัดอัมรินทร์ราวาส (บ้านสาวอง), ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระอธิการพิทักษ์ ปุณฺโณ, เจ้าอาวาสวัดพิมลธรรมาราม(บ้านหนองกงสว่าง), ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

๔) มัตตัญญูตา เป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ฤๅษีรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์

ส่วนในระดับนักเรียน พึงรู้จักการช่วยเหลือผู้ปกครอง ด้วยการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับวัยเรียน ไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินฐานะของครอบครัว เช่น การนำเงินผู้ปกครองไปเล่นเกมส์ เทียวเตร่ ซื้อมือถือของไม่จำเป็นต่อการเรียนมีโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานภาพของนักเรียนซึ่งจะต้องอาศัยผู้อื่นในการเป็นอยู่^{๒๓}

๕) กาลัญญูตา เป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา

ส่วนในระดับนักเรียน พึงรู้จักคุณค่าและประโยชน์ของเวลาในขณะที่วัยเรียน เพราะเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสุข ความสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับเพื่อนๆ และบริบทต่างๆ ที่ตนไปสัมผัส หากใช้เวลาไม่เหมาะสม เช่น ขณะเรียนก็หนีไปเที่ยวในศูนย์สรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ร้านอาหาร สวนสนุก เป็นต้น ก็ถือว่า บริหารเวลาไม่เก่ง เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ก็จะทุจริตเรื่องเวลา คือ กินเวลาของหน่วยงานที่ตนปฏิบัติหน้าที่อยู่นั้น เพราะเคยชินในสมัยเรียนหนังสือนั่นเอง^{๒๔}

๖) ปริสัณญูตา เป็นผู้รู้จักบริษัท หมายถึง รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้

ส่วนในระดับนักเรียน พึงรู้จักฐานะทางสังคมว่า หากตนเข้าไปสู่สมาคมใด ควรปฏิบัติตนเช่นใด เช่น สโมสรนักกีฬา การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่คุณครูแนะนำไปฝึกงาน หรือดูงาน เป็นต้น^{๒๕}

๗) ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญูตา เป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะดำนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ นางสาวดี ทองแสน ครูชำนาญการพิเศษ ที่ว่า ระดับ

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเรื่อง โรจนธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโนนจอมศรีวนาราม(บ้านโนนจอมศรี), ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระอาจารย์ ถาวโร, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้ว (บ้านหนองไผ่ล้อม), ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แก้วไธสง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

นักเรียน พึงรู้จักเลือกคบหาสมาคมกับสัตบุรุษคนดี เช่น ทำให้ตนเป็นคนขยันหมั่นเพียร รู้จักการให้อภัย รู้จักมีเหตุผล เป็นต้น และหลีกเลี่ยงคบหาสัตบุรุษคนไม่ดีเสีย เพราะจะทำให้ตนเดือดร้อนและมีผลกระทบในด้านต่างๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม การปล้น ชิงทรัพย์ ทำร้ายร่างกายคนอื่น สังคมตำหนิ ถูกจองจำในคุก ถูกปรับสินไหมเพราะลักขโมย เป็นต้น^{๒๖}

สรุปข้อ ๔.๑ วิธีการส่งเสริมเพื่อนที่เป็นสัตบุรุษของนักเรียน จะต้องรู้จักการช่วยเหลือผู้ปกครอง ด้วยการลดค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับวัยเรียน ไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินฐานะของครอบครัว นักเรียนซึ่งจะต้องอาศัยผู้อื่นในการเป็นอยู่ จะคัดค้านไม่ได้ และนักเรียนจะต้องยึดหลักธรรม ๕ ประการนี้ ได้แก่ ธรรมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ อัตถัญญาตา เป็นผู้รู้จักผล มัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล ปริสสญญาตา เป็นผู้รู้จักบริษัฏ จึงจะเรียกว่าสัตบุรุษ เป็นต้น

๔.๔ วิธีการป้องกันเพื่อนที่เป็นอสัตบุรุษของนักเรียน

นักเรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีไหวพริบในการคบหาเพื่อนๆ โดยเฉพาะจะต้องหลีกเลี่ยงจากเพื่อนที่เป็นอสัตบุรุษ (คนไม่ดี) เพราะเพื่อนชนิดนี้จัดเป็นเพื่อนที่ชักน่านักเรียนไปในทางเสื่อมเสีย คือ เพื่อนที่ทำตนเลวด้วยการนำเราไปติดอบายมุขต่างๆ ซึ่งเป็นหนทางแห่งความเสื่อม แล้วยังชักชวนนักเรียนให้มีพฤติกรรมอย่างตนเอง โดยหวังให้มีมิตรถึงความวิบัติ ในทรัพย์สิน ชื่อเสียง ลาภเกียรติ คนที่ชักน่านักเรียนไปในทางเสื่อมมีลักษณะ ๔ ประการ คือ เป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเสพของมึนเมา สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท เป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเที่ยวตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นเพื่อนที่ชักนำในการเที่ยวดูการมหรสพ และเป็นเพื่อนที่ชักนำให้หมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ประมาท^{๒๗}

จากการศึกษาในภาคสนามพบว่านักเรียนมีการป้องกันตนเองจากเพื่อนอสัตบุรุษ ดังนี้

๑) ไม่คบหาอสัตบุรุษ แม้ว่าจะถูกชักชวนในลักษณะของล่อใจต่างๆ เช่น รางวัล เงิน สิ่งของเครื่องใช้ที่มีมูลค่า เช่น โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ๆ สร้อยคอทองคำ แหวนทองคำ บัตรเครดิต เป็นต้น เพราะเป็นสิ่งที่เราไม่ได้มาด้วยแรงกายแรงใจของเรา แต่หากเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางประการกับอสัตบุรุษผู้ที่นำข้อเสนอมาให้แก่เรา ฉะนั้น ให้ถือว่า เป็นบุคคล

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางสุภาวดี ทองแสน, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองกงสว่าง, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๕๘/๒๐๘-๒๐๙.

อันตรายแก่ตัวเรา เพราะหากยุ่งเกี่ยวหรือข้องแวะ ก็อาจจะกลายเป็นอาชญากรหรือผู้ร่วมขบวนการด้วย ซึ่งผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองและศีลธรรม จึงควรระมัดระวังอยู่เสมอ^{๒๘}

๒) เมื่อคบหาสมาคมแล้ว มารู้ในภายหลังว่า เพื่อนที่ตนคบอยู่นั้นมีลักษณะเป็นอสังตบุรุษที่คอยชักชวนเราไปในทางเสื่อมเสีย ก็จะต้องรีบแจ้งแก่ผู้ปกครอง คุณครูที่ปรึกษาและหาทางออกของปัญหาร่วมกันอย่างฉลาด ทั้งนี้ พึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจจะมีผลกระทบในหลายฝ่าย เพราะอสังตบุรุษบางคนก็ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด เช่น ขายยาเสพติดให้นักเรียน หรือให้นักเรียนเป็นเอเยนต์ส่งยาแล้วให้เงินตอบแทน เป็นต้น ฉะนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายพึงปฏิบัติในกรณีเช่นนี้อย่างรอบคอบและมีผลกระทบต่อนักเรียนที่ถูกอสังตบุรุษชักชวนทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๒๙}

๔.๕ สรุป

ผลของการคบสังตบุรุษและอสังตบุรุษที่มีต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง สังตบุรุษที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดในสถานศึกษา ก็คือ คุณครูและอาจารย์ ซึ่งคอยเป็นผู้สอนศิลปวิทยา แก่ศิษย์เพื่อการพัฒนาชีวิตและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยหน้าที่ครูอาจารย์คือผู้แนะนำพร่ำสอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์ ด้วยความเสียสละและเมตตาส่วนวิธีการส่งเสริมเพื่อนที่เป็นสังตบุรุษของนักเรียน พบว่า คุณครูและผู้เกี่ยวข้องได้นำหลักสัปปุริสธรรม ๑ ประการมาใช้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้ห่างไกลอสังตบุรุษและรู้จักคุณค่าของคนดีในสังคมชาวพุทธ เช่น ทำให้เป็นคนมีเหตุ มีผล รู้ประมาณความรู้ ความสามารถ ตลอดจนรู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบและไม่ควรคบ เป็นต้น อนึ่ง วิธีการป้องกันเพื่อนที่เป็นอสังตบุรุษของนักเรียน คือ ไม่คบค้าสมาคมกับอสังตบุรุษไม่ให้ความช่วยเหลือหรือเป็นกำลังเสริมอย่าง เช่น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดหรือขายของเหมือนกัน หากรู้ในภายหลังก็รีบแก้ไขด้วยการแจ้งต่อคุณครูและผู้ปกครอง เพื่อหาทางป้องกันและความร่วมมือจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาแบบถาวรในระยะยาวต่อไป บิดา มารดา เป็นสังตบุรุษของนักเรียนในฐานะผู้ให้แก่นุตร ธิดา

สังตบุรุษเป็นบุคคลที่ ทำ พูด คิด อะไรก็เพื่อประโยชน์ของตนเองและคนอื่น ไม่ทำลายวัฒนธรรม อันดีงาม และสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างวุ่นวายให้แก่สังคม เป็นคนดี ควรแก่การคบหาสมาคม ส่วนอสังตบุรุษ มีพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับสังตบุรุษ

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แฝ่วโรสง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุงสว่าง, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายประจวบ สอนเรียง, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองกุงศรี, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.